

Naturnationalpark Hanstholm

**Dagsorden til 4. bestyrelsesmøde 11. december 2024
kl. 16-19 i 'æ-Redningshus', Klitmøller Forsamlingshus,
Ørhagevej 158, Thisted.**

Naturstyrelsen Thy
J.nr. 24/06976
Ref. HOLSE
20-12-2024

**Ekstra arrangement kl. 14-16 samme dag: Besøg hos NST heste ved
Nors sø. Fremvisning af heste og faciliteter ved NST personale.**

Dagsorden

Nr.	Dagsordenspunkt og evt. bilag
1.	Velkomst
2.	Godkendelse af referat fra sidste møde Bilag 2.1: Referat af 3. bestyrelsesmøde i Naturnationalpark Hanstholm, onsdag d. 13. november 2024.
3.	Mulige dyrearter til udsætning og forvaltning af disse dyr Punktet er overført fra sidste bestyrelsesmøde. Der henvises derfor til punkt 5 på dagsordenen for 3. bestyrelsesmøde (d. 13. november 2024).
4.	Hegnsforløb og friluftsliv Bilag 4.1: Kort over eksisterende friluftsfaciliteter inden for NNP Hanstholm. Bilag 4.2: Link til principper for gode rammer for et fortsat friluftsliv i naturnationalparkerne:
5.	Evaluerings af bestyrelsens arbejde ind til nu, og ideer til næste møde, der gennemføres som en workshop
6.	Eventuelt

Referat

4. bestyrelsesmøde i Naturnationalpark Hanstholm, onsdag d. 11. december, 16:00 – 19:00.

Mødet blev afholdt på 'æ Redningshus' i Klitmøller.
Forud for bestyrelsesmødet var der som et ekstra arrangement (kl. 14-16) en besigtigelse af NST konik heste på arealerne ved Nors sø.

Deltagere:

Lars Riis	Formand
Claus Ladefoged	Danmarks Cykle Union
Esben Oddershede	Nors-Tved Borgerforening
Hans Christen Mikkelsen	Friluftsrådet
Ib Nord Nielsen	Danmarks Naturfredningsforening
Jan Durinck	Biologisk Forening for Nordvestjylland
Kathrine Øgaard Kristensen	Fjordland
Lene Munk Andersen	Klitmøller Borger og Erhvervsforening
Lene Thorup	Dansk Orienterings Forbund
Lone Lærke Krog	Ride ruten Thy
Maja Vestergaard Jensen	Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger
Mona Frederiksen	Ræhr Beboerforening
Philip Hahn-Petersen	Vild med Vilje
Pia Christiansen	Naboer
Pia Slot	Dansk Islandshesteforening
Sabine Stosiek	Dansk Ornitologisk Forening
Tage Espersen	Danmarks Jægerforbund
Thomas Møller Pedersen	Brugerrådet, Naturstyrelsen Thy
Torben Juul-Olsen	Nationalpark Thy

Fra Naturstyrelsen Thy: Vildtkonsulent Tommy Hansen, biolog Peter Bundgaard Jensen, skovrider Ole Noe og projektleder Henrik Olsen

Afbud fra:

Alice Bojer Thomsen	Elmelund
Niels Jørgen Pedersen	Thisted Kommune
Ole Bernth Jensen	Danmarks Idræts Forbund

Ikke tilstede:

Lene Klim Petersen	Dronning Louises Børnehus
Mette Hedegaard	Danmarks Ride Forbund

Gæst:

Steffen Rytter Bengtson, fra Faunaforst.

Ved besigtigelsen:

Birgit Krabbe Jensen, Naturforvalter, NST Thy
Alexander Hede Lundstrøm, Skovløber, NST Thy

Dagsorden

Nr. Dagsordenspunkt og evt. bilag

1. Velkomst (Formand)

Orientering

Der er 3 afbud til bestyrelsesmødet og 2 der ikke er mødt op.

Sagsfremstilling

Formanden for bestyrelsen Lars Riis byder velkommen til mødet.

Referat:

Formanden for bestyrelsen Lars Riis, byder velkommen til mødet og beder os bemærke den fine udsigt der er fra 'æ Redningshus' i Klitmøller – direkte ud til Vesterhavet, hvis det ikke lige var fordi det er sløret af den altid nærværende salt påvirkning.

Der var flot fremmøde ved heste besigtigelsen ved Nors Sø og der havde været nogle gode præsentationer og diskussioner undervejs. Hestene havde også givet eksempler på action i terrænet.

2. Godkendelse af referat fra sidste møde (Formand)

Drøftelse

Sagsfremstilling

Referat fra seneste møde onsdag d. 13. november 2024 skal endeligt godkendes.

Sekretariatets bemærkninger

Der er indkommet bemærkninger til referatet til punkt 3 og punkt 4. Bemærkningerne er indsat i deres fulde ordlyd under de respektive punkter.

Indstilling

Det indstilles, at referatet godkendes og offentliggøres på hjemmesiden.

Bilag:

Bilag 2.1 Referat fra 3. møde d. 13. november 2024.

Referat:

En samlet bestyrelse godkendte referatet fra 3. bestyrelsesmøde i NNP Hanstholm. Det lægges herefter op på hjemmesiden for NNP Hanstholm.

3. Mulige dyrearter til udsætning og forvaltning af disse dyr (NST)

Drøftelse

Sagsfremstilling

Emnet indledes med et oplæg fra Faunaforst, der i mange år har arbejdet med etablering af naturforvaltningsprojekter med store planteædende pattedyr. Med baggrund i den natur der findes i NNP Hanstholm, præsenteres en oversigt/en bruttoliste over de arter, der vurderes mest egnede til udsætningen i NNP Hanstholm. NST præsenterer endvidere de erfaringer styrelsen har fra både Danmark og udlandet med forskellige græsningssystemer, arter og racer/bestande. Det er endvidere muligt at drøfte reproduktion eller ej, samt rammer for tilsyn med dyrene mv. Under punktet præsenteres endvidere det oplæg om hjortearter i NNP Hanstholm, som vi af tidsmæssige grunde ikke nåede på 3. møde i november.

Sekretariatets bemærkninger

Der henvises til november mødets punkt 5: **Hjortearter i NNP Hanstholm** for sagsfremstillingen til emnet.

Indstilling

Det indstilles, at bestyrelsen drøfter emnet, og giver input til hvad der kan tages med i arbejdet med naturnationalparken.

Referat:

Steffen Bengtson gennemgik hvilke arter af store planteædende pattedyr (vildtlevende og husdyr), det kan være relevant at arbejde med i regi af NNP Hanstholm. Den bagvedliggende analyse vedrører både arternes økologiske tilpasning til naturen i området og evt. lovgivningsmæssige udfordringer og muligheder.

Der var mulighed for spørgsmål undervejs. De havde primært karakter af opklarende detaljer til Steffens præsentation. Bl.a. til kildematerialets differentiering mellem klitnaturtyperne, mulighed for dispensation til øremærkning, tilsyn mv.

Præsentationen, vil blive eftersendt til bestyrelsesmedlemmerne

Sabine Stosiek, Dansk ornitologisk Forening:

der er forskel/behov for en differentiering mellem hvid og grå klit.

→ Steffen Rytter Bengtson:

Det materiale der ligger til grund for arbejdet arbejder mere overordnet på naturtypeniveau. Det kan senere uddybes, men overordnet er det samme forhold de to naturtyper faciliteter i forhold til afgræsning.

Lene Munk Andersen, Klitmøller Borger og Erhvervsforening:

tilsyn efter en dispensation: hvor lang en periode imellem tilsyn forventes der?

Lene Munk Andersen, Klitmøller Borger og Erhvervsforening:

vil gerne have udskiftet de nuværende formuleringer med denne:

Når der søges om dispensation for dyrevelfærdslovens §9 (Enhver, der holder dyr, skal sørge for, at dyret tilses mindst en gang om dagen), hvilket tidsinterval vil man så få tildelt?

➔ **Ole Noe:**

Forud for åbning af NNP Hanstholm kan vi søge om dispensation i forhold til blandt andet krav om dagligt tilsyn. På det tidspunkt skal der foreligge en plan der tydeligt beskriver tilsynet, og denne plan skal godkendes af myndighederne der kan give en dispensation.

Bemærkninger til referat

Lene Munk Andersen, Klitmøller Borger og Erhvervsforening:

Ole Noe blev adspurgt om antallet af dyr, såfremt hele arealet bliver heget. Ole Noes svar ønskes med i referatet.

➔ **Ole Noe:**

På tidspunktet for bestyrelsesmødet i Klitmøller var der ikke udført beregninger på muligt antal af dyr. Som forberedelse til den kommende workshop / næste bestyrelsesmøde vil der blive fremlagt et bud på antallet af store dyr.

Jan Durinck, Biologisk Forening for Nordvestjylland (BFN):

Referatet mangler Tommy Hansens forslag om at udsætte kaniner, der bl.a. skal fungere som "rovdyraflastning" og bl.a. tiltrække kongeørn.

➔ **Sekretariatet:**

Hermed tilføjet.

4. 3. Hegnsforløb og friluftsliv (NST)

Drøftelse

Sagsfremstilling

I den kommende projektbeskrivelse og forvaltningsplan for NNP Hanstholm er der fokus på såvel friluftsliv som friluftsfaciliteter. Inden for NNP afgrænsningen har sikring af den eksisterende og aktiviteter til forbedring af biodiversiteten første prioritet, men der skal samtidig arbejdes på at fastholde og udvikle gode muligheder for friluftsliv og oplevelser. De eksisterende friluftsfaciliteter mv. fremgår af bilag 4.1. og gennemgås på mødet.

Der afsættes fem millioner kroner til friluftsliv og faciliteter som fx udkigstårne, nye stier og shelters i hver naturnationalpark. Miljøministeriet har sammen med Danmarks Naturfredningsforening og Friluftsrådet formuleret en række principper for, hvordan der sikres gode rammer for et fortsat friluftsliv i naturnationalparkerne i respekt for naturen og biodiversitet. Principperne beskrives i denne dagsordens bilag 4.2.

For NNP Hanstholm gælder derudover to forhold af betydning for friluftslivet: Den fastsatte grænse for NNP Hanstholm betyder, at den del af Vilsbøl Klitplantage med en stor del af det eksisterende friluftsliv (det høje Vilsbøl), ikke blev en del af NNP.

En meget stor del af NNP arealet (ca. 3.500 ha) er omfattet af begrænsninger i menneskers adgang i hele eller dele af året, som beskrevet i sagsfremstillingen til punkt 4 på det 3. bestyrelsesmøde 13. november 2024. Det eksisterende friluftsliv inden for NNP grænsen er i dag organiseret således, at der på de 3.500

ha vildtreservat ikke er friluftsfaciliteter af nogen art. Derimod er der etableret faciliteter i Tved og Vilsbøl Klitplantager, så det herfra er muligt at få indblik i reservatets natur. Dette grundlæggende princip forventer NST fastholdt i den kommende projektbeskrivelse og forvaltningsplan.

Sekretariatets bemærkninger

Indstilling

Det indstilles, at bestyrelsen drøfter emnet, og giver input til hvad der kan tages med i arbejdet med naturnationalparken.

Bilag:

- Bilag 4.1 Kort over eksisterende friluftsfaciliteter inden for NNP Hanstholm.
- Bilag 4.2 Link til principper for gode rammer for et fortsat friluftsliv i naturnationalparkerne:
<https://mim.dk/media/vwoi2rhj/principper-for-natur-og-friluftsliv-i-naturnationalparker.pdf>

Referat:

Ole Noe gav en præsentation af Naturstyrelsens overvejelser om en fremtidig hegnssætning, der medtager naturarealerne ud mod vest langs Kystvejen. Som tidligere nævnt forudsætter dette i givet fald en ændring af den gældende aftale om NNP Hanstholm. Der blev også præsenteret overvejelser om indskrænkning af hegnssætningen i Tved Plantage, således der vil være gode muligheder for friluftsskaktiviteter og faciliteter uden for hegn med udgangspunkt i de allerede etablerede knudepunkter ved Sårup, Tved Kirke og Isbjerg. Endelig præsenteredes Naturstyrelsens overvejelser om mulighederne for udlægning af en "vild" del i plantagen, hvor der kun skulle være begrænsede friluftsfaciliteter - om nogen.

Afslutningsvis blev det understreget at den fremtidige hegnssætning og valg af græssende dyr vil være en central del af workshoppen ved næste møde i februar.

Præsentationen i form af slides og kortmateriale (vil efterfølgende blive fremsendt til bestyrelsen).

Præsentationen gav anledning til kommentarer fra bestyrelsens medlemmer:

Kathrine Øgaard Kristensen, Fjordland:

Vigtigt med fokus på formidling for at undgå en 'shitstorm' ved valg af reproducerende dyr.

Lene Thorup, Dansk Orienterings Forbund:

Det kan måske være en god ide at undgå dyr med store horn.

Lene Munk Andersen, Klitmøller Borger og Erhvervsforening:

Hvor store er Bison? Lene refererede til de undersøgte dyr (obduktions rapporter, fra bison på Bornholm) viste vægte på omkring 150 kg

Lene Munk Andersen, Klitmøller Borger og Erhvervsforening:

vil gerne have udskiftet nuværende formulering med denne:

Når i nævner store "græssere", hvor store dyr mener i så? Lene refererede til et af de undersøgte dyr (obduktions rapporter, fra bison på Bornholm) som viste anslået vægt på omkring 150 kg, for en 3 årig tyr i moderat foderstand. Obduktionsrapport vedlægges.

→ Tommy Hansen, NST:

Bison er et væsentligt tungere dyr en krondyret og eksemplerne fra Bornholm var syge dyr/kalve der var blevet undersøgt efter deres død. Større dyr tramper mere og slider mere på vegetationen og bison skaber væsentlig mere dynamik på naturarealerne væsentlig mere end fx krondyr.

Esben Oddershede, Nors-Tved Borgerforening:

Der er store konsekvenser af naboskabet til den voksende krondyrbestand – også på arealer beliggende syd for NNP Hanstholm. Krondyrene går efter afgrøderne og på Espens marker kan der dokumenteres et udbytte tab på mere end 200.000 over en treårig periode.

Sabina Stoick, Dansk Ornitologisk Forening (DOF):

DOF ser gerne en afgræsning af hele Vildtreservatet. Det er vigtigt at vi ikke fortaber chancen for at skabe et stort område til fri udvikling med store græssende dyr og det potentiale der ligger heri for en positiv påvirkning af områdets levesteder og naturtyper.

Jan Durinck, Biologisk Forening for Nordvestjylland (BFN):

BFN kan ikke støtte afgræsning i reservatet som en helhed. Foreningen mener ikke at det er forsvarligt at introducere afgræsning ud mod vest – der er for store naturværdier der gambles med. BFN (i samarbejde med DN) har udarbejdet et forslag for hvad foreningen ser som muligt at afgræsset. Det inkluderer enkelte dele af det østlige vildtreservat.

Lene Munk Andersen, Klitmøller Borger og Erhvervsforening:

Spørger om det er muligt med en forsigtig tilgang med en 2 trins raket, hvor afgræsningsarealet udvides efter en årrække.

Philip Hahn-Petersen, Vild med Vilje:

Afgræsning af arealerne mod vest er essentielt for områdets naturværdier. Udviklingen med forøget nedbør, kvælstof nedfald, stigende temperaturer mm. giver mere tilgroning og førne-opbygning. Dette er negativt for naturværdierne som fx blev belyst af Søren Skov på forrige møde. Den Videnskabelige Følgegruppe anbefaler også en afgræsning helt ud mod vest.

Ib Nord Nielsen, Danmarks Naturfredningsforening (DN):

DN har sammenfaldende standpunkter med BFN. Afgræsning skal kun ske på de vestlige dele, hvis der er evidens for at der er en gavnlig effekt af store græssende dyr. Eftersom der er mange lag af beskyttelse knyttet til de vestlige arealer, mener DN at det er afgørende, at en eventuel afgræsning sker etapevist

– udvidelser efterhånden så der er klarhed over effekten. DN ser habitatdirektivet som en vigtig parameter, og at sætte afgræsning på arealerne vil være et eksperiment der er for risikabelt.

→ **Peter Bundgaard Jensen, NST:**

Danmarks forpligtigelser i forhold til habitatdirektivet er netop udfordret, hvis vi ikke gør noget – udviklingen for de lysåbne naturtyper har været negativ over en længere tidsperiode.

→ **Ole Noe, NST:**

NST vurderer at behovet for at få vildtreservatet med i den samlede afgræsning er stort og hviler på et godt og velunderbygget fagligt grundlag.

Projektbeskrivelser og forvaltningsplan skal endvidere gennemgå en grundig myndighedsbehandling ved den relevante myndighed, og her vil spørgsmål om naturtyper og arter indgå.

Bemærkning til referat:

Pia Slot, Dansk Islandshesteforening:

Bedes ført til referat: *De afsatte 5 mio. kr til gavn for friluftslivet i NNP Hanstholm kan kun anvendes på statslig arealer!*

Sabina Stoick, Dansk Ornitologisk Forening (DOF):

Efter interne drøftelser i DOF har jeg rettelser til min sidst fremsendte kommentar til referatet. Jeg vil gerne bede om at tage følgende, revideret position til referat:

Data fra NOVANA naturovervågningen og andre undersøgelser dokumenterer, at der ifølge luftbåren eutrofiering og ophobning af næringsstoffer er et voksende problem med tilgroning med høje græsser i de lysåbne arealer i Hanstholm reservatet – især blåtop i klitlavningerne, stedvis tagrør, et for tæt og højt tæppe af rød svingel og bølget bunke på de tørre arealer, i grågrøn klit, og hjælme der står tættere end tidligere i den hvide klit. Der dannes tykke førne låg, der forhindrer lys og luft i bunden. Det er et problem for klitternes karakteristiske arter, både nøjsomhedsplanter, jordrugende fugle, markfirben, strandtudse, og leddyr som igen danner fødegrundlag for mange fuglearter. Vi har set andre steder i landet, at de følsomme arter med tiden forsvinder. Hvis vi vil bevare de unikke naturværdier i Hanstholm reservat, er det ikke en option at lade stå til. I forbindelse med etablering af naturnationalparken er der nu en chance at bruge betydelige midler til at gøre noget ved problemet. Helårsgræsning med robuste racer af heste og kreaturer med lavt græsningstryk kan ikke stoppe eutrofieringen, men til gengæld kan den skabe variation, dynamik og stedvis mere lysåbne forhold, og på den måde mindske de negative effekter af eutrofieringen. Det er en chance, vi ikke har råd til at forspilde, og derfor bør hegnet omfatte hele Hanstholm reservatet inklusive de lysåbne arealer. Vi går ud fra, at der vælges en forsvarlig fremgangsmåde, hvor der tages højde for reservatets enorme eksisterende naturværdier, om nødvendigt eventuelt med frahegning af enkelte særligt sårbare levesteder.

Jan Durinck, Biologisk Forening for Nordvestjylland (BFN):

- Der står alt for kortfattet om Ole Noes ca. 10 minutter lange snak om hvorfor man havde ændret indstilling til hegn-førelse fra 2021 til nu. Her kunne man ikke få nogen forklaring på hvilken dokumentation ændringen var baseret, blot

at der var mere tilgroning i reservatet end først antaget. Der er vist kun en sætning langt nede på side 5. Dette er et vigtigt punkt og jeg ønsker det mere bredt ud og detaljeret.

- Sabines indlæg som nævnt nede på side 6 er alt for udetaljeret. Sabine gjorde klart at udsætning af dyr skulle ske i etaper i opdelte zoner og baseret på faktisk viden om påvirkningen af hensyn til forsigtighedsprincippet.

→ **Sekretariatet:** se venligst Sabines bemærkninger til referatet.

Ib Nord Nielsen, Danmarks Naturfredningsforening (DN):

På mødet gjorde jeg følgende gældende:

Hanstholm Vildtreservats naturindhold er i europæisk særklasse og kendetegnet ved en meget høj bioscore. Reservatet er omfattet af mange lag af naturbeskyttende udpegninger: Natura 2000, naturbeskyttelseslovens §3, kommuneplanen, Bekendtgørelse om Nationalpark Thy, fredning, og Bekendtgørelse om Hanstholm Vildtreservat.

Kan vi allerede nu fastlægge projektets indhold i detaljer, med den viden vi har om arealernes unikke naturtyper og uerstattelige arter?

I den forbindelse henvises der til Habitatvejledningen, Vejledning nr. 48, december 2020, hvor forsigtighedsprincippet fastslås i afsnit 4.3, side 30.

En endelig forvaltningsplan bør derfor afvente en screening og væsentligheds-vurdering af det skitserede projekt. Hvis en væsentlighedsvurdering viser væsentlig påvirkning, kræver det en konsekvensvurdering og en fuld VVM/MKR-undersøgelse af projektets potentielle påvirkninger af miljøet (både positive og negative). Det er vigtigt at bemærke, at VVM-processen skal afsluttes, inden projektet påbegyndes, for at sikre, at miljøhensyn integreres i beslutningen om at gennemføre projektet.

På denne baggrund anbefales det at udvise forsigtighed, jf. Habitatvejledningen, og at der eventuelt kan ske etapevis udvidelse, efterhånden som der kan påvises en positiv effekt på alle beskyttede naturtyper og arter.

5. Evaluering af bestyrelsens arbejde ind til nu, og ideer til næste møde, der gennemføres som en workshop (Formand)

Orientering/drøftelse

Sagsfremstilling

Bestyrelsen for NNP Hanstholm har med nærværende møde været samlet til 4 regulære bestyrelsesmøder. Bestyrelsen har været afsted på flere ture (Bestyrelses konferencen i Horsens, besøg hos NNP Almindingen, Bornholm og besigtigelser ved: nabolodsejer + hesteholdet ved Nors Sø - i dag).

Sekretariatets bemærkninger

Indstilling

Det indstilles, at bestyrelsen drøfter form og indhold for afholdte møder og giver en anbefaling for de kommende møder. Desuden fokus på rammerne for den kommende workshop.

Referat:

Møderammen var udfordret da vi nåede dette punkt.

Der blev drøftet forskellige vinkler på bestyrelsesarbejdet under bespisningen og Formanden bad medlemmerne skrive/ringe direkte til ham, med erfaringer og forslag til de fremtidige møder. Både hvad angår indhold, form og proces.

6. Eventuelt

Drøftelse

Mødeplan – en dynamisk model

Dynamisk mødeplan for / NNP Hansholm 2024-25, version 13.10.2024,
blev omdelt på mødet.

Mødeplanen for bestyrelsesarbejdet i NNP Hansholm er opdateret med justeringer i forhold til den oprindelige - hvad angår en enkelt dato.

Der var flere bemærkninger til ændringen af en oprindeligt udmeldte dato, hvilket sekretariatet tog til efterretning.

Eftersom der planlægges med en lang tidshorisont og for en stor gruppe af mennesker vil der løbende være behov for at justere i mødeplanen.

Bestyrelsen bedes derfor betragte planen som en tentativ udgave med løbende mulighed for præciseringer af både datoer og indhold.

Forretningsorden

Forretningsorden for bestyrelsen for Naturnationalpark Hansholm,
blev omdelt til bestyrelsen.

Formanden ønskede eventuelle input til teksten/rammerne sendt direkte ham.
